PALEO-KTUEEL

1

Auteursrechten voorbehouden
Copyright 1989, Biologisch-Archaeologisch Instituut, RUG
Druk- en bindwerk: Universiteitsdrukkerij, RUG
Foto omslag: J. Molema
Omslagontwerp: J.M. Smit

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden overgenomen mits zij van een duidelijke bronvermelding zijn voorzien
Inlichtingen: BAI, Poststraat 6, 9712 ER Groningen

ISBN 90 367 0186 4

PALEO-AKTUEEL

1

redactie

Mette Bierma
Jurjen M. Bos

Biologisch-Archaeologisch Instituut

Groningen, 1989

INHOUD

Inleiding 6

G.J. BARTSTRA
Het BAI op Java: verkenningen in het pleistoceen van Sangiran 7

A.M.P. KERSTEN
De epipaleolithische hoefdieren van Ksar 'Akil, Libanon 12

D. STAPERT
Een vindplaats van de Ahrensburg-traditie bij Oudehaske (Fr.) 16

H.A. GROENENDIJK & J.L. SMIT
Nieuwe Pekela: mesolithisch onderzoek op site-niveau in de Groninger Veenkoloniën 21

J.T. ZEILER
Archeozoölogisch onderzoek van de laat-neolithische vindplaats Kolhorn (N.-H.) 25

S. BOTTEMA, H. WOLDRING & W. VAN ZEIST
Op zoek naar de wilde stamvormen van domesticaten 31

S. BOTTEMA & H. WOLDRING
Laat-Quartaire vegetatiegeschiedenis van Noord- en Noordwest-Turkije 34

D.J. DE GROOT
Het hunebed D9 te Noordlo (Dr.) 36

P.B. KOOI, G. DELGER & K. KLAASSENS
Vlakgraven en grafheuvels op het Huidbergsveld bij Dalen (Dr.) 40

J.N. LANTING & A. UFKES
Klokbekervondsten bij Dalen (Dr.) 45

H.R. REINDERS
Het onderzoek van een huis in Hellenistisch Halos 48

O.H. HARSEMA
Het Drents Museum en de internationale archeologie in de vorige eeuw 54

J.W. BOERSMA & E. TAAYKE
Eenumerhoogte (gem. 't Zandt, Gr.) 60

J.W. BOERSMA & A. UFKES
Onderzoek Amsweer-Holeweg (gem. Delfzijl, Gr.) 62

P.B. KOOI, G. DELGER & K. KLAASSENS
Een verkennend onderzoek op de Westakkers te Dalen (Dr.) 64

D.C. BRINKHUIZEN
Een wervel van een zeldzame vissoort uit de Romeinse haven van Velsen 1 (N.-H.) 69

E. KNOL, E. KRAMER & G.J. DE LANGEN
De verkenning van het vroeg-middeleeuwse grafveld van Oosterbeintum (Fr.) 73

H.T. UYTTERSCHAUT
De menselijke skeletten uit Oosterbeintum (Fr.) 80

W. PRUMMEL
Het paardegraf en de hondegraven van Oosterbeintum (Fr.) 85

H.A. GROENENDIJK
Middeleeuwse veennederzettingen in Noordoost-Groningen 89

M. DEMBELA & J.D. VAN DER WAALS
Archeologisch onderzoek in de Binnendelta van de Niger 93

J. SCHONEVELD
De tweede fase van de opgraving Martinikerkhof Groningen (Gr.) 98

J. SCHELVIS
Mijten (Acari) op het Martinikerkhof te Groningen 103

J. MOLEMA
Het 'Ol Kerkhof' te Scheemda (Gr.); tussentijds verslag van een opgraving 107

K. ANDERSON & E. KRAMER
Onderzoek op het Dekema-terrein te Baard (gem. Littenseradiel, Fr.) 113

A. JAGER
Stadskastelen in Leeuwarden (Fr.) 118

P.B. KOOI, J.H. ZWIER EN J. MOLEMA
Een proefopgraving op het terrein van de voormalige havezate Entinge te Dwingeloo (Dr.) 121

P. BAKS
Weerdenbras, een laat-middeleeuwse versterking in de provincie Groningen 126

A.T. CLASON
Het vijfde internationale Theriologen-congres 131

F. SPIEKSMA & S. BOTTEMA
Pollenregen en pollenneerslag 134

INLEIDING

Paleo-aktueel, een nieuwe uitgave van het BAI, is geen jaarverslag, al hebben de beschreven activiteiten gemeen dat ze in 1989 hebben plaatsgevonden. Het is de bedoeling een eerste impressie te geven van een aantal onderzoeken door en vanuit het BAI, waarvan de definitieve publicatie nog wel even op zich zal kunnen laten wachten. Het geeft geen uitputtend overzicht van de onderzoeksactiviteiten van het instituut.

De redactie wil graag A.C. Bardet bedanken voor de correctie van de Engelse samenvattingen.

EEN PROEFOPGRAVING OP HET TERREIN VAN DE VOORMALIGE HAVEZATE ENTINGE TE DWINGELOO (DR.)

P.B. Kooi, J.H. Zwier en J. Molema

Van 20 tot 28 april 1989 werd op het terrein van Entinge een onderzoek van beperkte omvang uitgevoerd. Eigenaar van het terrein is prof.dr. H.M. Jolles te Badhoevedorp. Het terrein is een beschermd archeologisch monument, hetgeen betekende dat het onderzoek de sporen slechts in geringe mate zou mogen aantasten. Doel van het onderzoek was aard, omvang en kwaliteit van de sporen te bepalen, in verband met de aanvraag voor het bouwen van een woning.

Het terrein van de havezate ligt aan de rand van het dal van de Dwingeler stroom en is omgeven door een verlande gracht (fig. 1 en 2). Aan de rand staat rondom een rij populieren. De toegang bestaat uit een dam op de oosthoek. Van de havezate zijn geen plattegronden of afbeeldingen bekend, zoals er van het nabij gelegen Batinge wel zijn. De eerste historische vermelding betreft het bisschoppelijke leen 'Endelinger goet' in de 14e eeuw. Het bezit wisselde in de loop der eeuwen enkele keren van eigenaar en na een periode van verval werd Entinge tussen 1777 en 1790 gesloopt.

Om een mogelijke indicatie te verkrijgen omtrent nog aanwezige funderingsresten werden door drs. K. Anderson uit Amsterdam metingen verricht. De uitgevoerde magnetometer- en weerstandsmetingen leverden géén duidelijk beeld op, maar waren wel medebepalend voor het uitzetten van de opgravingssleuven.

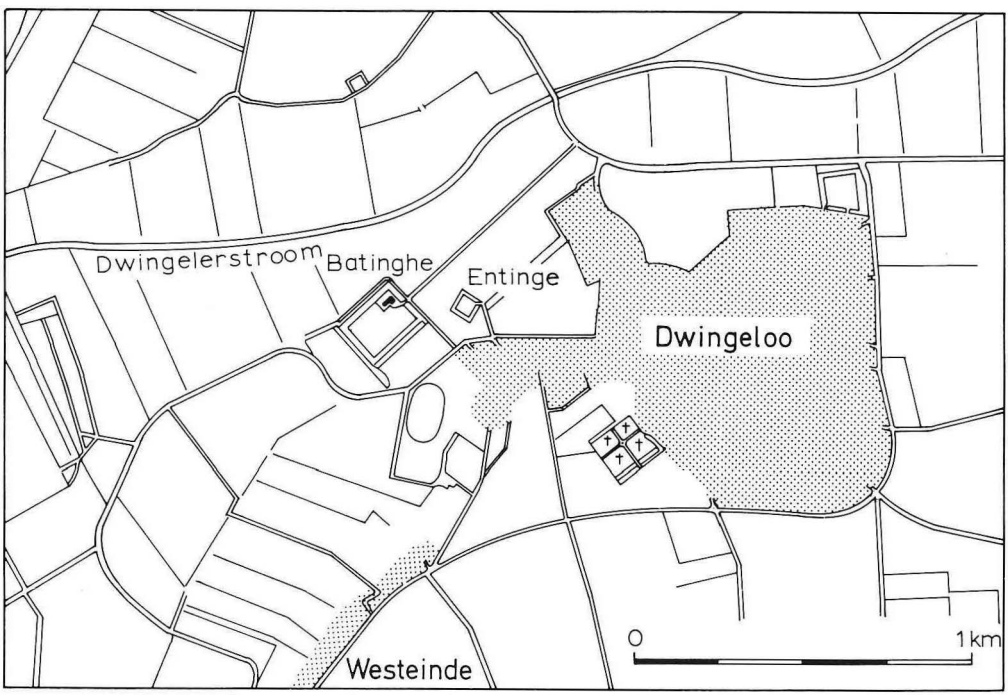

Fig. 1. Ligging van het opgravingsterrein.

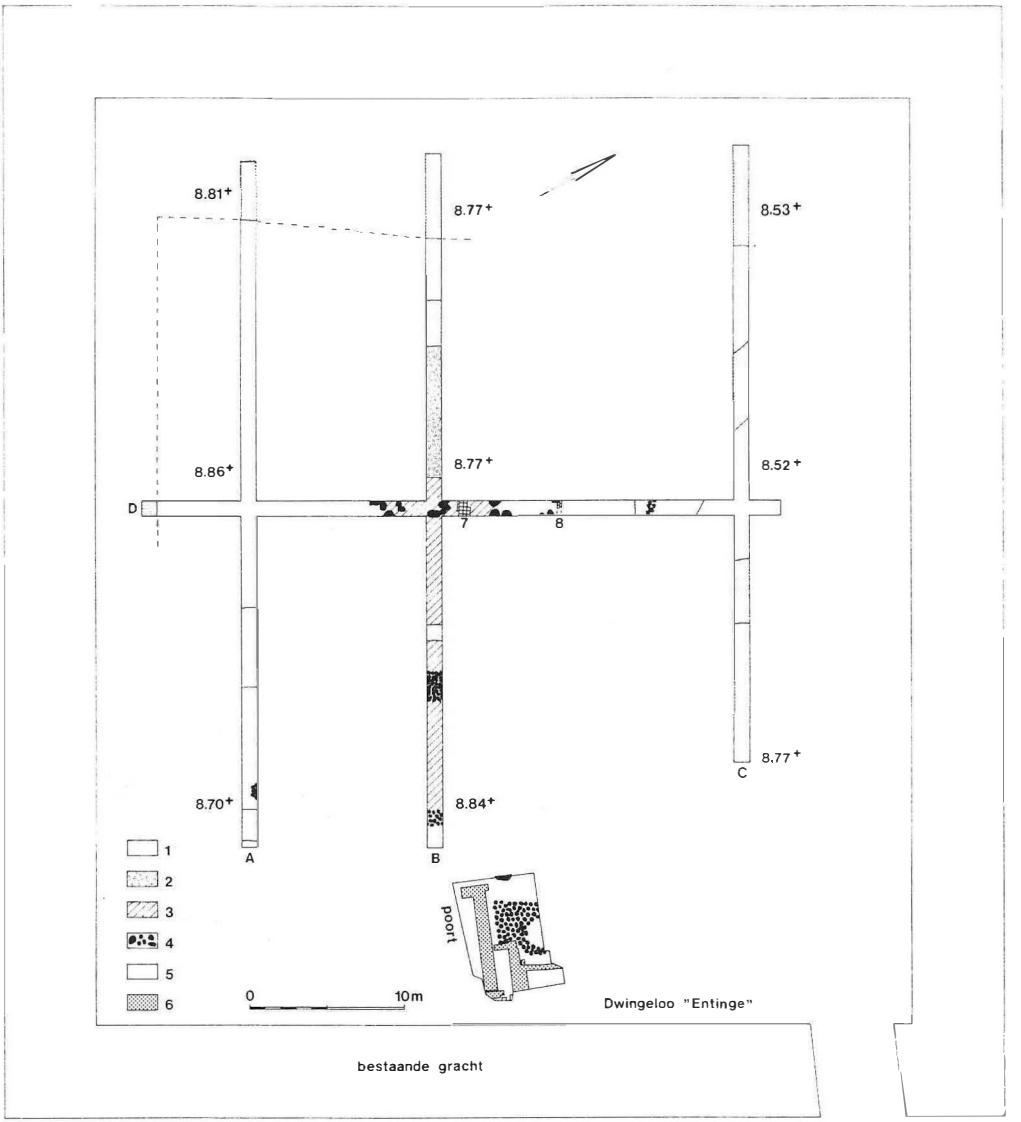

Fig. 2. Overzicht van de opgravingssleuven en de situering van het poortgebouw.1. sloot/gracht; 2. puin; 3. leem; 4. keien; 5. funderingsleuf; 6. gemetselde fundering; 7. plavuizen; 8. dubbel rijtje stenen.

Opgraving en resultaten (fig. 2)

Het onderzoek omvatte een stelsel van sleuven en een gedeelte waar reeds eerder funderingen waren opgemerkt bij het planten van telgen. De bovengrond werd over een breedte van 1 m met een hydraulische kraan verwijderd. Voor het fijnere werk met de schop stelde het werkvoorzieningsschap Beek en Brink (afd. Havelte) drie grondwerkers ter beschikking onder begeleiding van de heer J. Buwalda.

De resultaten van het onderzoek kunnen als volgt worden samengevat:

1. In de profielen van de sleuven kan worden vastgesteld dat de vaste ondergrond

met ca. 1,50 m grond is opgehoogd. In het noordoostelijke deel werden sporen van gedempte sloten gevonden, waarin geen samenhangend patroon kan worden herkend. Wel is duidelijk, dat het terrein aan de zuidwest- en noordwestzijde is vergroot, waarbij de gracht werd verlegd of deels gedempt. Mogelijk is dit ook aan de andere twee zijden gebeurd, maar de beplanting maakte daar het doen van goede waarnemingen onmogelijk.

2. De aangetroffen funderingsresten vallen in drie groepen uiteen, namelijk keienfunderingen in het centrale deel van het terrein, uitbraaksleuven met puin in de zuidelijke hoek en gemetselde funderingen langs de gracht aan de zuidoostzijde. De keienfunderingen kunnen in verband gebracht worden met het voorkomen van leemlagen, aangebracht als vloeren, of grondverbetering. De gemetselde funderingsresten hebben waarschijnlijk behoord bij het poortgebouw met aansluitend een riooltje naar de gracht en een zogenaamde keermuur langs de gracht, bedoeld om de losse grond van het opgeworpen binnenterrein niet in de gracht te laten afglijden.

Merkwaardigerwijs heeft het poortgebouw iets scheef ten opzichte van de bestaande gracht gelegen. De stortkoker die op het riool heeft gestaan en het afval in het riool duiden erop dat boven de poortdoorgang een vertrek met keuken en/of gemak is geweest (fig. 3).

Vondsten

Het vondstmateriaal is op te splitsen in:

a. materiaal afkomstig van gebouwen:
   - grote veldkeien
   - baksteen
   - profielstenen, dagkanten van raam en/of deurpartij, halve kolommen met bepleistering

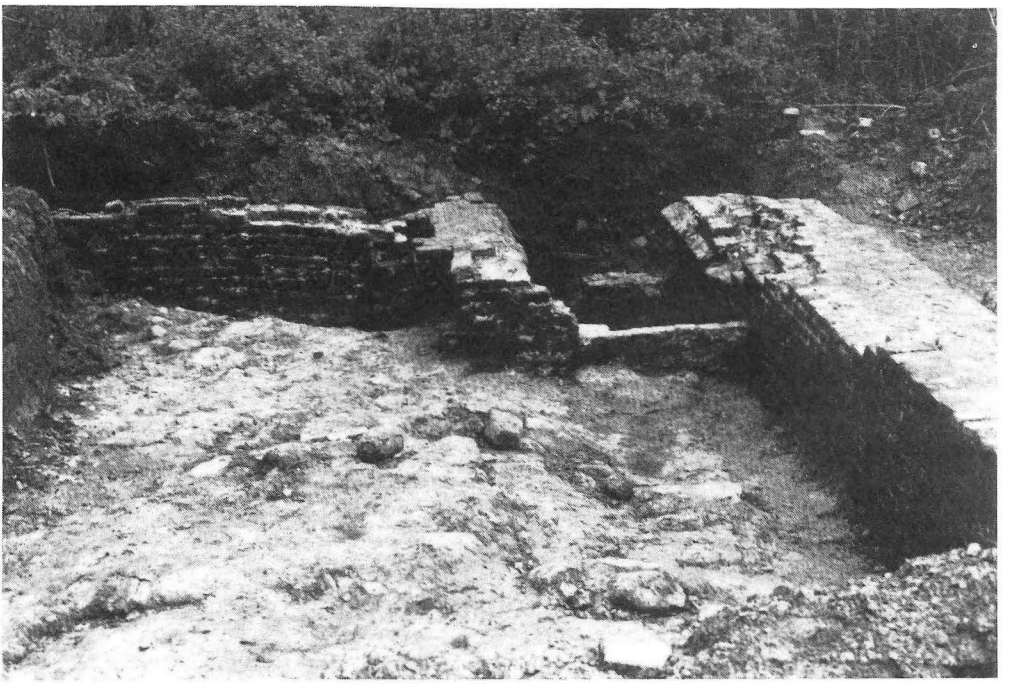

Fig. 3. Foto van de fundering van het poortgebouw (rechts) met het riooltje en de keermuur links bij de gracht (achtergrond).

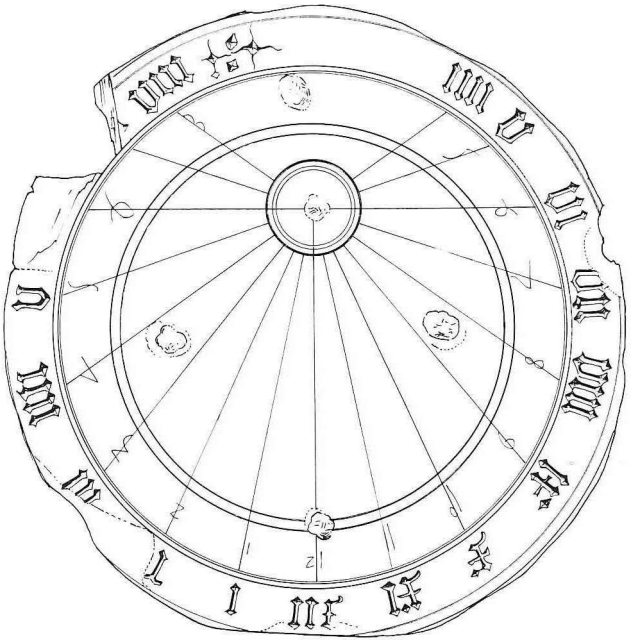

Fig. 4. Leisteenplaat van een zonnewijzer (diameter ca. 19 cm).

- leien behorend bij het type Rijnlandse dekking
- ongeglazuurde z.g. oud-Hollandse dakpannen
- plavuizen
- een ijzeren deurslot
- spijkers
- vensterglas (met en zonder beschildering)

b. voorwerpen uit het dagelijks leven:
- scherven uit de late middeleeuwen van kogelpotten en grijs import-aardewerk
- uit de daarop volgende perioden dateren scherven van steengoedkannen (15e-16e eeuw), geglazuurd z.g. volksaardewerk (17e-18e eeuw) zoals pannen en comforen en scherven van flesjes en drinkglazen (17e-18e eeuw)

c. opmerkelijke vondsten:
- een fragment van een pijpaarden heiligenbeeldje (15e eeuw)
- fragmenten van twee zonnewijzers, gemaakt van leisteen (16e eeuw?) (fig. 4)
- een gouden ring met steen in de vorm van een vrouwenhoofdje (18e eeuw)

d. resten van gegeten dieren:
- mosselen
- snoek
- eend
- (jong) schaap
- rund.

Slotopmerkingen

Het terrein van Entinge bevat vele sporen uit het verleden die het bodemarchief zeer interessant maken. Aan de hand van dit noodzakelijkerwijs beperkte onderzoek kan nog geen duidelijk beeld worden verkregen van de ontwikkelingen die hier van de late middeleeuwen tot in de 18e eeuw hebben plaats gevonden.

Summary

In April 1989 a reconnaissance excavation was carried out at Dwingeloo (prov. of Drenthe). The main goal was to establish the presence of traces of the mansion

Entinge on a piece of land surrounded by a moat. As no plans or pictures of the buildings were available a grid of trial trenches was dug and a solid foundation was excavated at the south-east side.

In the northern and western part, traces of old moats or ditches were found. At the centre, huge boulders and loam layers suggest that there had been a building. The other foundation trenches and patches of rubble do not give us a real clue to the reconstruction of the mansion as a whole. The only solid foundations, made of brick, were part of the gatehouse with adjacent drain.